

проблемам общества, раскрытие глубин человеческой души, изображение в ней борьбы тёмного и светлого начал – главные темы его художественного мира.

Библиографический список:

1. Актуальные вопросы изучения православной культуры: материалы Международной научно-практической конференции «Славянская культура: истоки, традиции, взаимодействие. IX Кирилло-Мефодиевские чтения». – М.; Ярославль: Ремдер, 2008. – С.141–145.
2. Ильюшина, Л. Н. Неприкаянное юродство / Л. Н. Ильюшина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kirsat.narod.ru/ilushina.htm>. – Дата доступа: 19.12.2022.
3. Сливкина, Т. В. В свете Божественной истины необходимо рассматривать процесс литературного творчества и русскую культуру / Т. В. Сливкина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kirsat.narod.ru/slivkina.htm>. – Дата доступа: 19.12.2022.
4. Споров, Б. Ф. Наследники: повесть. / Б. Ф. Споров. – М. : Отчий дом, 2004. – С. 1–207.
5. Споров, Б. Ф. Осада / Б. Ф. Споров. – М. : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2009. – с. 151–316.

ЛІТАРАТУРА Ў БАРАЦЬБЕ ЗА ЗАХАВАННЕ ЧАЛАВЕЧАЙ ГОДНАСЦІ І НАЦЫЯНАЛЬнай ПРЫНАЛЕЖНАСЦІ БЕЛАРУСА (на прыкладзе зборніка «Гэй, смалі, страляй, маланка!» Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920 – 1939 гг.)

А. Ю. Прохарава

ДУА «Вілейская гімназія № 2», г. Вілейка

*Навуковы кіраўнік – В. В. Кажура,
настаўнік-метадыст, магістр адукацыі*

Анатацыя. У рабоце аналізуецца карэспандэнцыя жыхароў Заходняй Беларусі ў часопісы «Авадзень», «Маланка», «Асва», якая сабрана ў зборніку «Гэй, смалі, страляй, маланка!». Тут змешчаны 143 допісы, аднак толькі 6 маюць дакладныя адрасы, 98 матэрыялаў – ананімныя і ўсяго 45 аўтарскіх. Карэспандэнтаў хвалявалі грамадска-палітычныя і сацыяльна-бытавыя тэмы. Даследчыца канстатуе, што насельніцтва не прымала падзел Беларусі і праз увесь час акупацыі вяло барацьбу за свае правы, за вызваленне. Надзейным памочнікам у гэтай барацьбе стала сатыра.

Ключавыя словы: Заходняя Беларусь; часопісы «Авадзень», «Маланка», «Асва»; зборнік «Гэй, смалі, страляй, маланка!».

Актуальнасць даследавання грунтуецца на тым, што веданне гісторыі сваёй Радзімы, захаванне гістарычнай памяці дапамагае глыбей разумець сучаснасць і прагназаваць будучыню. *Навізна* – у падрабязным аналізе тэматыкі, аўтарства і географіі допісаў зборніка «Гэй, смалі, страляй, маланка! Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920 – 1939 г.г.».

Мяне зацікавіла: а што такое Заходняя Беларусь? Чаму цэнтральная вуліца нашага горада называецца «Вуліца 17 Верасня»? Калі яна атрымала гэту назву? У «Звестках пра найменаванне і перайменаванне вуліц г. Вілейкі. 1940 – 1941 гады» паведамляецца, што назва была нададзена вуліцы ў 1940 годзе замест польскай «Вул. 11 Лістапада» [5]. А ў навуковай літаратуры знайшлі адказ на другое пытанне: 17 верасня 1939 года – дата аб’яднання Усходняй і Заходняй Беларусі ў адну рэспубліку – БССР. А да гэтага часу – з 1921 па 1939 год – Заходняя Беларусь (у складзе якой была і Вілейка) знаходзілася пад уладай Польшчы. Каб ушанаваць памяць пра аб’яднанне, галоўную вуліцу Вілейкі і назвалі «Вуліца 17 Верасня» [3, с. 182].

Пазней у дамашняй бібліятэцы я адшукала зборнік «Гэй, смалі, страляй, маланка!» Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920 – 1939 г.г.». Гэта і вызначыла выбар *тэмы* даследавання – «Літаратура ў барацьбе за захаванне чалавечай годнасці і нацыянальнай прыналежнасці беларуса» (на прыкладзе зборніка «Гэй, смалі, страляй, маланка!» Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920 – 1939 г.г.)

У аснове даследавання – аналіз карэспандэнцыі жыхароў Заходняй Беларусі ў часопісы «Авадзень», «Маланка», «Асва», якая сабрана ў зборніку «Гэй, смалі, страляй, маланка!».

Мэта дадзенай работы – вызначыць тэматыку, аўтарства і ступень карэспандэнцкай актыўнасці насельніцтва ў адлюстраванні падзей грамадска-палітычнага і культурна-асветніцкага руху ў Заходняй Беларусі (на аснове аналізу зборніка «Гэй, смалі, страляй, маланка! Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920–1939 г.г.»).

Для раскрыцця тэмы неабходна рашыць наступныя *задачы*:

- даць характарыстыку грамадска-палітычнага і культурна-асветніцкага руху ў Заходняй Беларусі;
- вызначыць ролю часопісаў «Авадзень», «Маланка», «Асва» ў гэтым руху і ў жыцці насельніцтва Заходняй Беларусі;
- прааналізаваць тэматыку, аўтарства, географію допісаў і актыўнасць карэспандэнтаў зборніка «Гэй, смалі, страляй, маланка!» Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920 – 1939 г.г.».

Аб'ектам даследавання з'яўляецца зборнік «Гэй, смалі, страляй, маланка! Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920–1939 гг.», прадметам – аўтарская карэспандэнцыя ў зборніку.

Для вырашэння задач і дасягнення мэты работы выкарыстоўваліся як агульнанавуковыя (назіранне, параўнанне, аналіз, сінтэз), так і спецыяльныя (біяграфічны, матэматычны) метады даследавання.

Прааналізаваўшы змест зборніка, мы вызначылі асноўныя тэмы публікацый. Яны адлюстраваны ў табліцы 1.

Табліца 1. – Тэматыка зборніка «Гэй, смалі, страляй, маланка!» Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920 – 1939 гг.»

Тэматыка (колькасць артыкулаў)	З часопіса «Авадзень»	З часопіса «Маланка»	З часопіса «Асва»
Улада (44)	6, 6, 7, 12, 12, 13, 13, 13, 14, 19	11, 12, 14, 18, 21, 21, 21, 21, 22, 23, 26, 26, 26, 28, 29, 30, 31, 31, 32, 32, 34	35, 35, 35, 36, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 43, 45, 45
Суд (7)	5, 7, 10, 14	14, 30	38
Адукацыя (6)	7, 10, 12	12	43, 44
Медыцына (1)	11		
Веравызнанне (2)	11	28	
Сацыяльныя і грамадскія адносіны (50)	6, 9, 9, 9, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 18, 19	12, 13, 13, 14, 14, 16, 17, 18, 19, 19, 20, 22, 23, 23, 23, 24, 24, 25, 25, 26, 27, 27, 28, 29, 29, 30, 31, 31, 31, 34	35, 36, 37, 37, 39, 39, 41
Быт, сямейныя адносіны (33)	5, 7, 8, 10, 10, 11, 16, 18	15, 16, 18, 22, 27, 27, 28, 30, 33, 33	39, 40, 40, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 44, 44, 44, 45, 45

Як бачна з даследавання, найбольшая колькасць публікацый прысвечана грамадска-палітычным і сацыяльным тэмам, што пацвярджае асноўную мэту дзейнасці часопісаў: «... асуджэнне палітыкі сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту, якую праводзілі польскія ўлады, уплыву на фарміраванне нацыянальнай і палітычнай свядомасці насельніцтва Заходняй Беларусі» [6, с. 55]. Напрыклад, калі гутарка ідзе пра адносіны мясцовага насельніцтва да ўлады, то яе прадстаўнікі падаюцца ў самым непрывабным выглядзе: на першы план выступаюць хамства, непавага да ніжэйшых слаёў насельніцтва, самаўпэўненасць і самазадаволенасць, выкарыстанне службовага становішча ў карыслівых мэтах, хабарніцтва.

- Чаму гэта, пане начальніку, беларусаў не прымаюць на службу?
- Бо гэтыя «хамы» адзін за трох працуюць, дык ніводзін з нашых не вытрымае рэдукцыі. [1, с. 6].

Або:

Сабраліся сяляне і абгаварваюць свае злыбяды.

- Ты пытаешся, чым я буду, калі выплачу ўсе падаткі?
- Ты будзеш тады чыстакроўным жабраком, – адказвае за яго другі [6, с. 34].

Аналізуючы аўтарства змешчаных матэрыялаў, мы прыйшлі да вываду, што **98** артыкулаў – ананімныя і толькі **45** маюць канкрэтных аўтараў. У зборніку змешчаны і **4** перадрукаваныя з іншых выданняў матэрыялы.

Сярод аўтарскіх матэрыялаў толькі **2** падпісаныя сапраўднымі прозвішчамі (*П. Маслоўскі, Ф. Ждановіч*), **19** – псеўданімамі, **24** – крыптанімамі. На нашу думку, перавагу псеўданімаў і крыптанімаў можна растлумачыць наступным: нехта з-за няўпэўненасці або сарамлівасці не жадаў раскрываць сваё імя, нехта карыстаўся псеўданімам пад уплывам моды або па аналогіі з ужо вядомым, хтосьці баяўся пераследу з боку польскай улады.

Уласна псеўданімамі, або сапраўднымі псеўданімамі, можна лічыць псеўданімы Іллі Ляўковіча – *Гальяш Леўчык*, Макара Косцевіча – *Макар Краўцоў*, Міхаіла Косцевіча – *Міхась Васілёк*, Язэпа Нарцызавіча Драздовіча – *Язэп Народнік*, Івана Міско – *Анатоль Іверс*. Асаблівасць гэтых псеўданімаў у тым, што яны ствараюць уражанне сапраўднасці імені і прозвішча карэспандэнта.

Асобна ў групе псеўданімаў стаіць псеўданім *Я. Башкір*, які ўказвае на нацыянальнасць карэспандэнта.

Яшчэ адна група – гэта карэспандэнцыя, падпісаная псеўданімамі, якія сведчаць пра непасрэдны ўдзел аўтараў у апісваемых падзеях: *Радня, Фамка*.

Псеўданімы *Цярплівы, Блазан, Хохлік* сведчаць пра характар іх носьбітаў, іх адносіны да жыцця: гэта няўрымслівыя, гарэзлівыя, свавольныя (*Блазан, Хохлік*) альбо стойкія, цярдлівыя па характары людзі (*Цярплівы*).

А вось псеўданімы *Я. Маланка (Маразовіч), Янка Маланка (Маразовіч)* і *Пярун* сведчаць пра змест карэспандэнцый гэтага аўтара, які імкнуўся «разбудзіць» народ, па-новаму паглядзець на тое, што адбываецца навокал, і, як тая маланка ці пярун, выпаліць, знішчыць нядобрае – змяніць існуючы лад. Да таго ж псеўданім *Маланка* супадае з назвай часопіса – «*Маланка*». І гэта не выпадкова: пад псеўданімам *Маланка* «хаваўся» адказны рэдактар часопіса *Іван Маразовіч*.

Ёсць сярод карэспандэнтаў і той, хто падпісваўся псеўданімам *Міхась Васілёк*. Гэтым аўтар імкнуўся пераканаць чытачоў, што ён сам і яго творчасць непарыўна звязаны з родным краем, таму што кветка *васілёк* – сімвал Беларусі.

Сённяя ва ўсім свеце вядомы псеўданім *Янка Купала*, які ўзяў народны паэт Беларусі *Іван Дамінікавіч Луцэвіч* па той прычыне, што нарадзіўся ў ноч на свята Івана Купалы.

Мы змаглі адшукаць сапраўдныя прозвішчы аўтараў, якія падпісваліся псеўданімамі ці крыптанімамі: *А. Іверс* – Місько Іван, *Пярун*, *Я. М.*, *Я. Маланка (Маразовіч)*, *Янка Маланка (Маразовіч)* – Маразовіч Іван Фёдаравіч, *У. – Ініцкі*, *Улад.* – *Уніцкі* – Уладзіслаў Паўлюкоўскі, *Г. Л.* – Ляўковіч Ілля, *Макар Краўцоў* – Косцевіч Макар, *Міхась Васілёк* – Косцевіч Міхаіл, *Ю. С.* – Юльян Сергіевіч, *Язэп Народнік* – Язэп Драздовіч, *Янка Купала* – Іван Дамінікавіч Луцэвіч.

Акрамя гэтага мы налічылі ў зборніку ўсяго **6** тапонімаў, якія дапамагаюць вызначыць геаграфію карэспандэнцый: *Вільня* ўпамінаецца тры разы, *Маладзечна*, *Мігаўка*, *Мёры*, *Радашковічы*, *Смаргонь* – па адным разе. Два найменні непасрэдна ўказваюць на населеныя пункты, адкуль прыйшлі допісы: *М. Д. (Смаргонь)*; *Беларускі народны календар на 1929 г.*, *Вільня*, *1928 г.* У чатырох допісах месца жыхарства аўтара ўпамінаецца непасрэдна ў тэкстах, як у замалёўцы «*Праўдзівае здарэнне*».

Павятовы стараста з'явіўся ў вёску Мігаўка і загадаў солтысу даць яму падводу.

- *Не дам, – кажэ солтыс, – калі ласка, прынясіце загад з гміны.*
- *Як адважыўся са мной спрачацца: ты ведаеш, хто я??? Я стараста В – ейскі.*
- *А я солтыс Мігаўскі, – адказаў солтыс [1, с. 12].*

Падводзячы вынікі даследавання, неабходна адзначыць наступнае:

- «без павагі да мінулага, без традыцый няма будучыні, няма дзяржавы і няма народа»;
- сатырычныя часопісы «*Авадзень*», «*Маланка*», «*Асва*» адыгрывалі важную ролю ў грамадска-палітычным і культурна-асветніцкім жыцці Заходняй Беларусі;
- актыўнасць карэспандэнтаў з Заходняй Беларусі залежала ад грамадска-палітычных і культурна-асветніцкіх падзей.

Бібліяграфічны спіс:

1. Гэй, смалі, страляй , маланка!: Сатыра і гумар Заходняй Беларусі (1920 – 1939 гг.) / Уклад. Г. А. Каханойскі. – Мінск : Выдавецтва ЦК КПБ, 1989. – 48 с.
2. Касцюк, М. П. Нарысы гісторыі Беларусі: У 2 ч. Ч. 2 / М. П. Касцюк, І. М. Ігнаценка, У. І. Вышыньскі і інш.; Інстытут гісторыі АНБ. – Мінск : Беларусь, 1995. – 560 с.
3. Коласава, В. Памяць: Гіст.-дакум. хроніка Вілейскага раёна / В. Коласава [і інш.]. – Мінск : БЕЛТА, 2003. – 703 с.

4. Саламевіч, Я. Слоўнік беларускіх псеўданімаў і крыптанімаў (XVI – XX стст.) / Я. Саламевіч. – Мінск: Маст. літ., 1983. – 207 с.
5. Сведения о наименовании и переименовании улиц г. Вилейки. 1940 – 1941 года: ф. 214 оп. 1 д. 35. л. 97.
6. Пашкоў, Г. П. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. т. 5. М – Пуд / Беларус. Энцыкл.; рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) і інш. – Мінск : БелСЭ, 1986. – 742 с.

МОДЕЛИ ПОВЕДЕНИЯ ГЕРОЕВ КАК СЮЖЕТООБРАЗУЮЩАЯ ОСНОВА РОМАНА «ОТЦЫ И ДЕТИ» И. С. ТУРГЕНЕВА

А. С. Пуцько

ГУО «Средняя школа № 66 г. Минска»

*Научный руководитель – Н. И. Верниковская,
учитель русского языка и литературы*

Аннотация. Может ли система моделей поведения, реализованная в психологии, быть применима к литературным произведениям? В данной статье на примере романа «Отцы и дети» И.С. Тургенева было проанализировано, как модели поведения литературных героев влияют на конфликт и сюжетообразование. В статье представлена адаптированная система моделей поведения с выделением 8 подкатегорий, с последующим их разделением на эффективные и неэффективные. Данная система представлена в виде графического ресурса, который может быть использован при анализе любых произведений.

Ключевые слова: литературоведение; психология; сюжет; конфликт; герои; модели поведение; психотипы.

В современную эпоху книги по-прежнему занимают важное место в жизни человека. Однако искушенного читателя интересуют произведения, в которых прослеживается не только интересный сюжет, но и психологизм героев. Читатель ищет ответы на вопросы: Почему герой поступил так? Чем обусловлено такое поведение героя? Психологи, если бы разбирали поведение того или иного героя, могли бы ответить, что такое поведение обусловлено определенной моделью поведения [10]. Так может ли система моделей поведения быть применима и к литературным произведениям?

Чтобы получить ответ на данный вопрос, мы обратились к роману «Отцы и дети» И. С. Тургенева. Наш выбор был не случаен, так как И. С. Тургенев –